

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЦЗФН

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

Волохова І. С.

(прізвище та ініціали)

“ ”

2018 року

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

**за темою «Державне фінансування соціальних гарантій
населення України»**

Виконала: студентка 4 курсу ЦЗФН

спеціальності 7.03050801 «Фінанси і кредит»

Юрченко Ніка Володимирівна _

Науковий керівник:

к.е.н. , ст. викл. Коцюрубенко Г. М. _

Одеса-2018 р.

АНОТАЦІЯ

дипломної роботи

«Державне фінансування соціальних гарантій населення України»

на здобуття **освітнього ступеня бакалавра**

Юрченко Ніки Володимирівни

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2018 рік

Склад дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

В дипломній роботі досліджено теоретичні основи забезпечення соціальних гарантій населення, виявлено основні тенденції і специфічні особливості фінансування соціальних гарантій життя населення в Україні, обґрунтовано рекомендації щодо оптимізації напрямів та способів фінансування соціальних гарантій населення України, зокрема: змінити методіку визначення розміру прожиткового мінімуму, переглянути структуру нормативів з урахуванням сьогоденних умов та потреб нормального відтворення людини; провести заходи щодо уніфікації й оптимізації існуючої системи пільг та виявлення реальних потреб у їх наданні; удосконалити нормативно-методичну базу, розвивати фінансову надійність страхових компаній, а також підвищити страхову культури населення, зокрема й медичних працівників.

Ключові слова: соціальні стандарти, соціальні гарантії, державне фінансування.

SUMMARY

thesis work

"State financing of social guarantees of the population of Ukraine"

for obtaining a bachelor's degree

Yurchenko Nika Volodymyrivna

Odessa National University of Economics

Odessa, 2018

The structure of the thesis. Thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources used.

The thesis examines the theoretical foundations of ensuring social guarantees of the population, identifies the main tendencies and specific features of financing social guarantees of life of the population in Ukraine, raises recommendations on optimization of directions and methods of financing social guarantees of the population of Ukraine, in particular: to change the method of determining the size of the subsistence minimum, to revise the structure of norms taking into account today's conditions and needs of normal reproduction of a person; to take measures to unify and optimize the existing system of privileges and identify the real needs for their provision; improve the regulatory and methodological basis, develop financial reliability of insurance companies, and also increase the insurance culture of the population, including medical workers.

Key words: social standards, social guarantees, state financing.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ	7
1.1. Економічна сутність і призначення соціальних гарантій	7
1.2. Соціальний захист та основні форми його забезпечення	17
РОЗДІЛ 2	28
ОЦІНЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Моніторинг здійснення видатків держави на соціальне забезпечення	28
2.2 Аналіз основних державних соціальних стандартів в Україні	35
РОЗДІЛ 3	42
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ НАСЕЛЕННЯ	42
3.1. Зарубіжний досвід реформування соціальної політики держави в ринкових умовах господарювання	42
3.2. Напрями удосконалення державного фінансування соціальних гарантій населення України.....	55
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

В ринкових умовах господарювання створення національної системи соціальних гарантій для сучасної держави має першочергове значення. Основні принципи такої системи закладені в законодавчих актах, зокрема у Конституції України.

Перехід до ринкових відносин змінив зміст господарського механізму в Україні, організаційних структур окремих його частин, у тому числі модернізував фінансову систему. Проте, роль держави щодо забезпечення соціальних гарантій населенню залишається досить важливою та значущою. Сфера соціальної політики - частина політики держави, яка своїми діями пом'якшує негативні наслідки індивідуальної і соціальної нерівності, соціально-економічних потрясінь у суспільстві. Державне регулювання соціально-економічних відносин, соціальної сфери, будучи однією із передумов економічного і соціального розвитку суспільства й особливою формою управління, виступає як найважливіша складова соціально-економічної політики держави.

Зростання в останні роки частки виплат на соціальні потреби до рівня валового внутрішнього продукту України стало однією з причин незбалансованості державного бюджету, посилення інфляційних процесів. Вочевидь, що бюджет не може бути єдиним джерелом коштів, яке забезпечує фінансування соціальної сфери.

В умовах ринкової економіки джерелом підвищення добробуту громадян мають стати ефективна праця, трудова активність та підприємницька ініціатива. У зв'язку з цим для працездатної частини населення пріоритетне значення має захист їхніх основних прав у сфері праці в умовах різних форм власності та соціальне страхування на випадок втрати роботи, при досягненні пенсійного віку, тимчасовій чи постійній втраті працездатності.

В Україні питання фінансування соціальних гарантій населення стали предметом дослідження та нагальних дискусій, що знайшло відображення у

працях Андрущенко В., Василенка Л., Василика О., Кириленко О., Луніної І., Опаріна В., Романенко О., Федосова В. та інших.

Принципово нова соціально-економічна ситуація, що склалася в нашій країні, зумовлює необхідність формування адекватної системи соціального забезпечення населення. Вона має ґрунтуватися на таких засадах, які б виключали зрівнялівку й утриманські настрої при розподілі та споживанні життєвих благ, не послаблювали дієвість мотивів і стимулів до праці, створювали умови для найповнішого їх виявлення.

З огляду на це, актуальною є проблема розгляду забезпечення фінансування соціальних гарантій населення України.

Метою даної дипломної роботи є розробка рекомендацій щодо удосконалення системи державного фінансування соціальних гарантій населення України

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

1. Дослідити теоретичні основи забезпечення соціальних гарантій населення України, визначити джерела їх фінансування та форми реалізації.
2. Провести аналіз соціальних показників забезпечення рівня життя населення та витрат держави, що здійснюються у напрямку фінансування соціальних гарантій життя населення.
3. На підставі проведеного аналізу та з урахуванням зарубіжного досвіду визначити оптимальні напрями та способи фінансування соціальних гарантій населення України.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі фінансування соціальних гарантій, а об'єктом – процес фінансування соціальних гарантій.

Інформаційною базою дослідження фінансування соціальних гарантій населення стали наступні джерела: наукові праці вітчизняних та іноземних економістів, нормативно-законодавчі акти України, що стосуються теми даного дослідження, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Пенсійного фонду України.

При проведенні дослідження використовувались методи логічного узагальнення, статистичного дослідження, економічного аналізу.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 76 сторінках і містить 9 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 51 найменування на 6 сторінках.

ВИСНОВКИ

У ринковій соціально-орієнтованій моделі економіки зростає роль соціальної функції держави. Уряд і держава несуть відповідальність за надання громадянам соціальних гарантії, які відповідають вимогам сьогодення, і забезпечення рівного доступу до задоволення основних потреб. Ефективність та дієвість надання соціальних гарантії населення залежать від якісного фінансового забезпечення.

Соціальні гарантії – обов'язковий елемент економічної системи держави, що визначає рівень суспільного добробуту і є важливою умовою її економічної та соціальної стабільності.

Загальну сукупність державних соціальних гарантії населенню умовно поділяють на основні (мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат) та додаткові соціальні гарантії (рівень життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; рівнів оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів; стипендії учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та інші).

Базовим державним соціальним стандартом, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії є прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості

За умов функціонування в ринковій економіці джерела фінансування

соціальних гарантій населення поділяють на бюджетні (Державний бюджет; кошти місцевих бюджетів; страхові фонди та позабюджетні) та позабюджетні (фінансові ресурси підприємств; спонсорство, меценатство, благодійництво; страхування; кредитування; плату за послуги).

Визначальним напрямом внутрішньої політики держави щодо забезпечення соціальних гарантій населенню є соціальна політика. Способом реалізації соціальної політики є система соціального захисту і соціальних гарантій.

Система соціального страхування є найбільшою складовою частиною та організаційно-правовою формою системи соціального захисту населення в Україні.

Українським законодавством визначені такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- пенсійне страхування;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- страхування на випадок безробіття;
- інші види страхування, передбачені законами України.

Аналіз державних витрат свідчить, що найбільшу частку становлять витрати на соціально-культурні цілі – близько 50% загальних витрат Зведеного бюджету. Поряд з тим, забезпечення більшості соціальних витрат держави здійснюється з місцевих бюджетів.

Динаміка базового соціального стандарту свідчить про позитивну та стабільну тенденцію до його зростання, проте невідповідність прожиткового мінімуму реальним потребам життя населення та застаріла методика його розрахунку ставлять під сумнів належний рівень інших соціальних гарантій як то мінімальні пенсійні виплати та мінімальна заробітна плата тощо.

Дослідження досвіду зарубіжних країн щодо напрямів реформування соціальної політики як складової забезпечення соціальних гарантій населенню

свідчить про тенденцію до переходу від пасивної до активної соціальної політики. Акцент робиться на працевлаштування, професійну підготовку, допомогу дітям, молоді та престарілим, боротьбу з бідністю та соціальним виключенням. Особливу увагу приділено проблемі пенсійного забезпечення на основі "перегляду контракту між поколіннями" та модернізації медичного забезпечення за допомогою впровадження принципів часткової участі пацієнтів у фінансуванні витрат на лікування, а також активізації роботи державних медичних закладів на ринкових умовах. Досвід країн Заходу дає дуже важливі орієнтири для формування відповідної політики в Україні.

Недостатність бюджетних коштів для забезпечення соціальних гарантій населенню України зумовлюють необхідність пошуку методів збільшення ефективності їх витрачання та шляхів фінансування.

Покращенню ефективності функціонування соціальних стандартів також буде сприяти приведення у відповідність до законодавчо закріпленої сутності базового соціального стандарту - прожиткового мінімуму – як вартісного виміру мінімально необхідних товарів та послуг для життєдіяльності населення.

Крім того, відзначені тенденції зарубіжних країн щодо реформування таких важливих сфер соціальної сфери як пенсійна система та сфера медичного забезпечення, знаходять відображення у вітчизняних реаліях функціонування. Переведення сфери охорони здоров'я на страхові засади вимагає розбудови як ефективної та зваженої системи обов'язкового медичного страхування, так і створення умов для функціонування та розвитку добровільного медичного страхування.

Реформування системи пенсійного забезпечення в Україні відображає світові тенденції, зокрема щодо підвищення пенсійного віку та активізації ролі населення у формуванні власних пенсійних накопичень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василик О. Д. Державні фінанси України: підручник /О.Д. Василик, К.В. Павлюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К. : ЦНЛ, 2004. 608 с.
2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховной Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2017-14>.
3. Дерєга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: Навчальний посібник/ В.В.. Дерєга// Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 178 с.
4. Ковальов В.М., Рижиков В.С., Єськов О.Л., Черненко І.М., Атаєва О.А. Економіка праці і соціально-трудоі відносини. Навчальний посібник. [Електронний ресурс]: За ред. В. М. Ковальова. — К: Центр навчальної літератури, 2006. — 256 с.
– Режим доступу: http://ebooktime.net/book_61_glava_1_%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.html.
5. Закон України «Про прожитковий мінімум» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховной Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=966-14>. – Назва з екрану.
6. Молдован, О. О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія / О. О. Молдован. – К. : НІСД, 2011. – 380 с.
7. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Підручник/ Грішнова О.А. // — К.: Знання, 2004. — 535 с. — (Вища освіта ХХІ століття)
8. Шлапак О.В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління [Електронний ресурс] / О.В. Шлапак // Фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 7–31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_4_3.pdf

9. Ярошенко С. Право соціального забезпечення: Навч. посіб [Електронний ресурс]: С. Ярошенко//. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/category/31/45/37/>.

10. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи [Текст] / М. І. Зверякова, В. В. Коваленко // Фінанси України. — 2012. - № 4. — С. 3 – 12.

11. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. [Електронний ресурс]: Б.І. Сташків// К.: Знання, 2005. — 405 с. — Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sostial/494-stashkiv.html>.

12. Мала О. С. Соціальне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]: О. С. Мала. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/42599.doc.htm.

13. Гуменюк І.О. Соціальна ринкова система соціального страхування: напрямки реформування та проблеми законодавчого забезпечення [Електронний ресурс]: І.О. Гуменюк // Юридичний журнал. — 2007. - №9. — Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2750>

14. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=16%2F98-%E2%F0>.

15. Говорушко Т.А. Страхування: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк; за ред. Т.А. Говорушко. — К.: — Львів: «Магнолія 2006», 2014. — 328 с..

16. Ювсечко О. Медичне страхування має низку недоліків, тому його розвиток в Україні призупинено [Електронний ресурс]: О. Ювсечко // . — Режим доступу: <http://varta.kharkov.ua/1000641/analytics/1070552.html>. — Назва з екрану.

17. ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>. — Назва з екрану

18. ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими

похованням» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2240-14>. – Назва з екрану

19. ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1105-14>. – Назва з екрану

20. ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1533-14>.

21. Платыгин Д. Н. Социальная политика в развитых странах Запада: опыт и перспективы/ Д. Н. Платыгин //Труд за рубежом. – 2010. - №1-2. – с. 53-74

22. Крюков О.І. Соціальна забезпеченість населення як чинник побудови соціальної держави: Україна та Європейський досвід [Електронний ресурс]: О.І. Крюков//. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/...2/.../09.pdf.

23. Іляшенко Т. О., Котенко Н. В., Клюка У. В. Оцінка соціальних моделей у контексті обґрунтування оптимальної стратегії сталого розвитку України [Електронний ресурс]: Т. О. Іляшенко, Н. В. Котенко, У. В. Клюка // . – Режим доступу: – www.nbu.gov.ua/portal/.../10itosru.pdf.

24. Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії / М. І. Зверяков // Економіка України. – 2018. – №10. – С. 10-31.

25. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2014. – 142 с.

26. Закон України «Про державний бюджет України», 2013-2017 рр. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

27. Офіційний сайт Пенсійного фонду України[Електронний ресурс]: — Режим доступу: www.pfu.ua/.

28. ЗУ «Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму

на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0347-00>.

29. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]: — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.

30. Баца В. Даеш прожитковий мінімум 1770 грн.! [Електронний ресурс]: В. Баца. – Режим доступу: http://vilne.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1291:daesh&catid=4:ekonomika&Itemid=11.

31. Реальний прожитковий мінімум в Україні — 1660 гривень — дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rivne.com.ua/news/2008/11/04/124405.html>. – Назва з екрану

32. Реальний прожитковий мінімум в Україні - 2000 грн, - профспілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zaxid.net/newsua/2010/10/8/85000/>. – Назва з екрану

33. Health at Glance 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2017_health_glance-2017-en#page135

34. Ревун К. Фінансові аспекти реалізації гуманітарних цілей в управлінні збалансованим розвитком національної економіки/ К. Ревун //Світ фінансів. – 2015. - №4. – с. 22-31

35. Гнидюк І. В. Сучасний стан фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я [Електронний ресурс]. / І. В. Гнидюк// Economic Annals-XXI – Режим доступу: [http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/S155-0016\(16\)073.pdf](http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/S155-0016(16)073.pdf)

36. Владимиров К.М., Чуйко Н. Г., Рогальський О.Ф. Місцеві фінанси: Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kursmf.com.ua/index.htm>.

37. Бубенко П. Т., Снісаренко О. Б., Ротару В. В. Бюджетне фінансування соціальних гарантій населення України: нові стандарти соціального забезпечення/ Бубенко П. Т., Снісаренко О. Б., Ротару В. В.// Економіка та управління

підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. - №4. – с. 27-40.

38. Пігуль Н. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні/ Н. Пігуль, о. Люта, А. Бойко // Вісник Національного банку України – 2015.№ 1. – с. 30-35.

39. Дубович К. В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан та перспективи впровадження/ К. В. Дубович // Аспекти публічного управління. - 2015.- № 3(17) – с. 64-69.

40. Гребя Р. Соціальне сприяння особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, як основа громадсько-правової моделі системи соціальних послуг/ Р. Гребя // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – № 4(31). – с. 51-56.

41. Стратегія розвитку ситеми соціальних послуг в Україні на період до 2022 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://bureau.in.ua/downloads/news/2016-04-08/STRATEGYYA-ROZVYTKU-SYSTEMY-SOTSIALNYH-POSLUG.pdf>

42. Піщуліна О. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії/ О. Піщуліна, О. Коваль, А. Бурлай. – Центр Разумкова. – Видавництво: Заповіт, - 2017. – с. 456

43. Петрущак. А. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм [Електронний ресурс]: А. Петрущак. // Матеріали Всеукраїнської студентської інтернет-конференції. – Режим доступу: <http://conf-cv.at.ua/forum/58-616-1>.

44. Інтернет-портал «Наше слово» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nslovo.com/blog/bilshe-4-tysyach-za-misyats-vytrachaje-serednostatystychna-simya-na-chernihivschyni>

45. Пищуліна О. Щодо зміни підходів до формування соціальних стандартів в Україні/ [Електронний ресурс]: О. Пищуліна. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Desember/13.htm>.

46. Бурдейна Ю. В. Фінансове забезпечення соціальних гарантій в Україні/ Бурдейна Ю. В. [Електронний ресурс]: Інтернет-форум «Сучасні проблеми реформування фінансової системи України» – Режим доступу:

<http://udpu.uaforums.net/--vt8.html>.

47. Новосельська Л.І., Цігуш Ю.Ю. Напрями удосконалення розрахунку прожиткового мінімуму/ Л. І. Новосельська, Ю. Ю. Цігуш// Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – с. 208-211

48. Чорній Л., Романюк О., Рубановський К., Попович В. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування/ Чорній Л., Романюк О., Рубановський К., Попович В//. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.

49. Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>

50. Двірник М.Б. Проблеми та перспективи медичного страхування в Україні[Електронний ресурс]: М. Б. Двірник// Форум фінансових дискусій «Стратегічні орієнтири» . – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=265>.

51. Шатковський Я. Обов'язкове медичне страхування в Україні: правові проблеми та перспективи їх вирішення/ Я.Шатковський // Вісник Львів.ун-ту. Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – с. 98–102

52. Пенсійна реформа – інформаційно-просвітницький бюлетень [Електронний ресурс]: Офіційний сайт обговорення пенсійної реформи в Україні — Режим доступу: www.pension.kiev.ua/.../mlsp_pensref_17ja.

53. Демченко М. В. Сучасний стан та проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні/ М. В. Демченко// Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. –Вип. 20.9 – с. 161-168